

ISSN 2141-6176

ILORIN JOURNAL OF LINGUISTICS, LITERATURE & CULTURE

DEPARTMENT OF LINGUISTICS & NIGERIAN LANGUAGES,
UNIVERSITY OF ILORIN, ILORIN, NIGERIA

VOL. 4, 2014

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced by any means nor translated into any other language, without prior written permission from the copyright owners.

ISSN 2141-6176

Printed by
UNILORIN PRESS

Ilorin Journal of Linguistics, Literature and Culture (IJLLC) is published by the Department of Linguistics and Nigerian Languages, University of Ilorin, Ilorin, Kwara State, Nigeria.

Editor-in-Chief

Prof. A. S. Abdussalam

Associate Editor

Lere Adeyemi (Associate Professor)

Editorial Board

Dr. Issa O. Sanusi

Dr. C. I. Nnaji

Dr. (Mrs.) B. E. Arokoyo

Dr. H. O. Adeosun

Editorial Assistant

O. C. Omolewu

Editorial Consultants

Prof. Bade Ajuwon (O.A.U, Ile-Ife)

Prof. I. O. Alaba, University of Lagos, Lagos

Prof. Tunde Ajiboye, University of Ilorin, Ilorin

Prof. Bayo Lawal, University of Ilorin, Ilorin

Prof. Gbenga Fakuade, University of Ilorin, Ilorin

Prof. Francis Egbokhare, University of Ibadan, Ibadan

Prof. H. A. Amfani, Usman Dan Fodio University, Sokoto

TABLE OF CONTENTS

Editorial Consultants	iii
Note for Contributors	v
Notes on the Contributors	viii
Preface	ix
Table of Contents	xii
 John Updike's Pedagogics of Growth and Death in 'more Stately Mansions' 'Dunmade' Femi	 1
 Ilorin Travel Literature in Arabic: A Study of A Travelogue by Shaikh Adam Abdullahi Al-Ilory Hamzat I. AbdulRaheem, (Ph.D.)	 23
 A Study of Taboo and Euphemistic Expressions in Bible Translation from English to Yoruba Usman Muhammed Bello	 36
 A Survey of some Phonological Features of Ibarapa Dialect of Yoruba OMOLEWU, Olatubosun Christopher	 58
 Focus Construction in Basà Language: A Government and Binding Approach IMOH, Philip Manda (Ph.D)	 83
 Understanding The <i>Language</i> of Theatrical Properties in The Stage Production of Tubosun Oladapo's "ogun Lakaaye" Adesina Adegbite,	 102
 Culture, Language And Gender Ideology In Adichie's <i>Purple Hibiscus</i> And Shoneyin's <i>The Secret Lives Of Baba Segi's Wives</i> IDIAGBON-ABDULLAHI, M.S (Ph.D.) and ALIYU-IBRAHIM, FOLUKE R. (Ph.D.)	 118
 Ìtáyọ̀ Gégé Bí Ìlànà Ìṣọwọ̀lò - èdè Nínú Ìwé Orin Qdẹ̀ Fún Àṣẹyẹ̀ Tí Adébóyè Babalọ́lá Kọ OKÉWÁNDÉ Olúwọ́lé Tẹ̀wọ́gboyè	 144

**Ìtayọ Gẹgẹ Bí Ilààà Ìṣowọ̀lò - èdè Nínú Ìwé Orin Qdẹ Fún Àṣeyẹ
Tí Adébóyè Babalọ́lá Kọ**

ÒKÉWÁNDÉ Olúwólé Tẹ̀wógboyè
Department of Linguistics and Nigerian Languages
University of Ilorin, Ilorin.
oluwoletewogboye@yahoo.com

Àṣamò

Ìpèníjà ni fónímò ìṣowọ̀lò-èdè láti lè ṣàgbékalẹ̀ afọ̀ kan fún idámò ìṣowọ̀lò irú afọ̀ bẹ́ẹ̀. Àkoónú afọ̀ ni yóò ṣe atọ́ka irú ìṣàpẹ̀júwe bẹ́ẹ̀. Ọ̀tẹ̀ ọ̀diwọ̀n ìṣowọ̀lò-èdè méjì ló ṣe pàtàkì jùlọ̀ láti júwe afọ̀ pẹ̀lú itayọ: ifààyègbà àti igbà ìjẹyọ èrọjà inú afọ̀. Ètẹ̀ ìṣẹ̀ iwádíí yìí ni láti ṣàgbéyẹ̀wò itayọ àwọ̀n ọ̀diwọ̀n afọ̀ ìjálá pẹ̀lú fífí Orin Qdẹ Fún Àṣeyẹ́ tí Adébóyè Babalọ́lá kọ̀ ṣe àtẹ̀gùn. Yíyan àmúlò afọ̀ yìí jẹ́ èyí tó ṣàmúlò afọ̀ ajẹmọ́jàálá lóríṣííríṣí: àyeyẹ̀ àti ìrẹ̀mọ́jẹ́ eré ìṣípà-ọ̀dẹ̀. Èyí ṣe pàtàkì bí a bá wo ipa àti ipò pàtàkì tí ìjálá wà ní àwùjọ̀ Yorùbá: nínú ọ̀rọ̀ ẹ̀sìn, ìṣẹ̀lú, ètò amúlùúúdùn àti ọ̀rọ̀-ajé àwùjọ̀, lórílẹ̀-èdè Nàìjíríà àti ní àgbáyé. Ìṣẹ̀ iwádíí yìí júwe itayọ afọ̀ ìjálá bí èyí tó ṣàmúlò itayọ ajẹmọ́- ìṣẹ̀lẹ̀/ìrírí àti itayọ ajẹmọ́-ọ̀nà-èdè nípa àwítúnwí. Ó hàn gbangba pé ilò - èdè ajẹmọ́jàálá máa n dále oríṣííríṣí Ìṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ̀ Yorùbá.

1.1 Ìfáàrà

Ìjálá jẹ́ ewì alohùn káriáyé tó ṣo mọ́ aṣafọ̀ ajẹmọ́ Ọ̀gún. Ìṣẹ̀ Babalọ́lá (1966) ló ṣíṣọ̀ lójú eégún pàtàkì ìjálá láwùjọ̀ Yorùbá. Nínú ìṣẹ̀ yìí ló ti tànmọ́lẹ̀ sí ohun tó ṣókùnkùn sí tawo-tògbẹ̀rì nípa ìjálá pẹ̀lú

àgbéyẹ̀wò àkoónú àti ìrísí tí ìjálá máa n ní, ni a fi mọ́ ìwúlò, adùn iyàtò ohùn, ètò àti ipa ìjálá láwùjọ̀ Yorùbá.

Àjàdí (1997, o.i. 205-208) ṣàgbéyẹ̀wò ewì 'ibà Olódùmarè' tí Ọ̀gúndàré Fọ́yánmu fi ìjálá ké. Ó jẹ́ ká mọ́ pé, ìjálá máa n ṣàfihàn Ọ̀gún: àṣà, itàn, èrò báyéṣerí, àti iwòye Yorùbá nípa ayé. Ó fihàn pé, ẹ̀wà ajẹmọ́-ẹ̀dà-èdè àti ẹ̀wà-èdè-aláwòmọ́-lítirẹ̀ṣọ̀ kún inú afọ̀ náà fọ́.

Qlájubù (1981, o.i.80) ti ṣaájú wòye pé, bákan náà ni àkoónú gbogbo ewì alohùn Yorùbá, ohùn àti ọ̀nà ìṣafọ̀ ló pín wọ̀n níyà. Lóní, idàgbàsókè tí dé bá ewì alohùn Yorùbá, ó sì ti sùn kúrò níbi ojú tí a fi n wò ó látijọ̀. àkoónú púpọ̀ ewì alohùn kò jẹ́ irú kan náà mọ́. Bí àpẹ̀rẹ̀, ewì ìjálá tí Ọ̀gúndàré Fọ́yánmu sun nípa “omọ́”, àkoónú àti ihun rẹ̀ yàtò gédégbé sí àkoónú ewì alohùn Yorùbá lápapọ̀. Bẹ́ẹ̀ gẹ́gẹ́ sì ni ewì ìjálá Àlàbí Ọ̀gúndépò, 'Kòrú omọ́ Ọ̀pálábà' àti “èwe ìwòyí”, 'Ìkílẹ̀' ni pàtàkì àkoónú ewì wọ̀nyí dále. Ó hàn gbangba-gbàngbà pé, àrà tó bá wu asùnjálá ló le fi ìjálá dá. Lóní, a kò lè fi gbogbo ẹ̀nu sọ pé bákan náà ni àkoónú àwọ̀n ewì alohùn Yorùbá jẹ́ mọ́. Bí àpẹ̀rẹ̀, àkoónú ewì Ìrẹ̀mọ́lẹ̀kún kì í ṣàmúlò àkoónú tí a mọ́ mọ́ ewì alohùn Yorùbá, bẹ́ẹ̀ ewì alohùn pàtàkì ni ewì Ìrẹ̀mọ́lẹ̀kún jẹ́ jákè-jádò ilẹ̀ Yorùbá.

Finnegan (1977) ní, ipegedé ewì alohùn dá lórí ìjáfáfá aṣafọ̀. Afọ̀ ni yóò júwe ìṣowọ̀lò tí yóò yàn. Kò sí àní-àní pé, jìjọ̀ ni yóò jọ̀, Ọ̀ṣùpá ọ̀ lè dàbí Ọ̀òrùn. Bí ijọ̀ra ṣe wà láààrin àwọ̀n ẹ̀yà ewì alohùn Yorùbá tó, iyàtò ìṣowọ̀lò wà láààrin wọ̀n. Ọ̀kọ̀ọ̀kan ewì alohùn Yorùbá ló ní àwòmọ́-èdè tirẹ̀ lóto, Finnegan (1977) ní:

and even though the content
of various types may often
be interchangeable, a master
in one genre will not feel
competent to perform a

different type; he may know the words but cannot manage the necessary subtle ties to tone and style and required type of voice production ... (p.7)

Bí ó tilẹ̀ jẹ́ pé a lè pààrọ̀ àkoónú síra wọn nígbà miiran ó lè mọ̀ rọ̀ apohùn nídií èyà afọ̀ kan lọ rùn láti sèré nídií afọ̀ miiran. Ó lè mọ̀ àwọn ọ̀rọ̀, sùgbọ̀n yòó nira láti sàmúlò ilànà ohùn àti isọwọ̀ tó tọ̀nà fún ipèsè ohùn ewi bẹ̀.

Babalolá (1982, o.i 631- 676), sàgbéyèwò iwọ̀hùn nípele-ń-pele: ikíni lóhùn ẹ̀nu, ilò àfiwé (tààrà àti ẹ̀lẹ̀lọ̀), ilò àwòrán-inú, àfidípò, àwítúnwí àti ìdógba ohùn pẹ̀lú ọ̀rọ̀ inú ijálá. Àgbéyèwò púpọ̀ àwọn isẹ̀ isàájú wònyí ni kò gùnlẹ̀ tíọ̀rì kan pàtó.

Àwòmọ̀ asùnjálá nişé Àjùwọ̀n (1981b, o.i.196 -208) gùn lẹ̀ nígbà tí Olájubù (1981, o.i. 71 - 85) síšé lórí kíkójọ̀ àti isèré aşafọ̀ ijálá. Ajíbádé (2012, o.i.30 - 62) sàmúlò ewi ijálá àti ilò ọ̀rọ̀ pẹ̀lú agbálógbábọ̀ pé, àwọn aşafọ̀ ní oríşíríşíí ètè isọwọ̀lò-èdè onírúurú láti mú kí isèré wọn yéni yékéyéké. Àjayí (1995) sàmúlò ilànà itayọ̀ gégé bí ọ̀kan pàtàkì lára ilànà imọ̀- ẹ̀dà - èdè- ajemáfọ̀. Ó sàmúlò ilànà yíi láti fí wo ọ̀fọ̀ Yorùbá. Ó sàgbéyèwò ipò àwọn akópa àti isèlẹ̀ inú àwọn àşàyan ọ̀fọ̀ tó múlò, èyí tó mú kó lè sàpẹ̀júwe ọ̀fọ̀ Yorùbá nilànà imọ̀- ẹ̀dà-èdè- ajemáfọ̀.

Èdè inú afọ̀ tó fún isàmúlò isàpẹ̀júwe irú afọ̀ bẹ̀. Àyọ̀júràn ni

àmúlò afọ̀ miiran fún isàpẹ̀júwe afọ̀ tí à ń gbé yèwò jẹ́. Ìdí nìyí tí Backhtin (2006) nínú isẹ̀ rẹ̀ fí ní:

Poetic style is by convention suspended from any natural interaction with alien discourse.... The language of poetic genre is a unitary and singular problematic world outside of which nothing else exists and nothing else is needed (p.499)

Isọwọ̀ ewi kò gbọ̀dọ̀ sàmúlò afọ̀ miiran pẹ̀lú ilànà. Èdè inú èyà afọ̀ jẹ́ èyí tó dá wà pẹ̀lú isòro rẹ̀, nínú èyí tí a kò lè sàfikún tàbí şe àyọ̀kúró fún...

2.1 Ìjálá Bí Èyà Ewì Alohùn Yorùbá

Babalolá (1981, o.i.1) ní ijálá jẹ́ ewi alohùn tó şo mọ̀ Ògún. Ó pín ijálá sí méjì: àwọn ológùn-ún, yálà ọ̀kùnrin tàbí obìnrin tó ń şagbe àti àwọn akósémşé aşunjálá. Isòrí kéjì yíi máa ń wáyé níbi ayeyé ikómojádé, isílẹ̀, igbàyònda lẹnu ẹ̀kósé àti bẹ̀ bẹ̀ lọ. Isòrí yíi ni 'aré/eré ọ̀dẹ̀'. Àwọn akópa isòrí afọ̀ yíi ni a mọ̀ sí 'alaré ọ̀dẹ̀'. Isòrí yíi ni isẹ̀ yíi fí şàtẹ̀gùn isàpẹ̀júwe afọ̀ ijálá bí èyà ewi alohùn káriayé Yorùbá. Isòrí afọ̀ ijálá miiran lèyí tó ń wáyé níbi isínkú ọ̀kan lára ẹ̀gbé ọ̀dẹ̀ ni a mọ̀ sí 'Ìrẹ̀mọ̀jé eré Isípà ọ̀dẹ̀'. Èyí jẹ́ orò fún ọ̀dẹ̀ tó papòdà kúró lẹ̀gbé ọ̀dẹ̀ ayé sí ẹ̀gbé ọ̀dẹ̀ ọ̀run. 'Ewi Isípòpadà' ni isòrí afọ̀ ijálá

yii. Ìsòrí afọ̀ yíi níṣẹ̀ Àjùwọ̀n (1981a) dálé lóri.

Ewì àwùjọ, ewì àjogúnba iran Yorùbá ni ìjalá jẹ. Gbogbo èròjà inú rẹ; ọrọ, dúkiá, àti ogún àwùjọ ni. Ohun tó ran isàn náà lo ran Ìgbín. Bí ó ti kan ìjalá ló kan àwọn èyà ewì, alohùn Yorùbá yòókù. Èyí tùmọ̀ sí pé, fífi ewì alohùn sọrí ẹnìkan kò ní í ṣe pẹ̀lú ìṣẹ̀dá irú ewì bẹ̀ẹ̀, bí kí í ṣe aṣàkójopọ. Ìwòye yíi ni Olábímtán (1982) rí tó fí ní.

In traditional Yorùbá society, the poet seemed to have no voice ... (p.1)

Ní àwùjọ Yorùbá àwọn akéwì kò ni ohùn tara wọn ...

Afọ̀ ewì alohùn onílàna ìtàn ni Orin Qdẹ̀ Fún Àṣeyẹ̀ jẹ. Tímọ̀-tímọ̀ sì ni orin ṣo mó ewì alohùn Yorùbá. Púpọ̀ ilàna ewì alohùn ló bá orin tan. Ilàna yíi ni Orin Qdẹ̀ Fún Àṣeyẹ̀ tẹ̀ lé .Bí èrò Gioia àti Kennedy (2007) pé, nígbà kan rí, kò sí iyàtò láààrin ewì àti orin, bí omi àti aró ni wọn, wọn kò ṣe é yà. Wọn ní:

Poetry and song were originally one art, and even today the two forms remain closely related... (p.150)

Ìṣẹ̀ ọ̀nà kan náà ni ewì àti orin tẹ̀lẹ̀, tó sì fí di òní típẹ̀-típẹ̀ ni ìrísí wọn tan.

Lédè miiṛàn Matterson àti Jones (2002, o.i.3) ní 'Poetry begins to atrophy when it gets too far from music'. 'Bí ewì bá jìnnà sí orin yòò bèrẹ̀ síí ṣo iwúlò rẹ̀ nù'.

Àgbéjádé ewì ìjalá nílò ìṣàmúlò ọ̀rọ̀ tó yẹ̀ àti ìjààrò-ọ̀rọ̀. Ìṣàmúlò wònyí ló máa ní fún ìjalá ní ewù tuntun. Ìjalá tó pegedé dálé ogbon àti òye asùnjálá láti ṣẹ̀dá ọ̀rọ̀ tuntun. Ìgbéjádé ìjalá sísun kò gbọ̀dọ̀ jẹ̀ pẹ̀lú dídánudúró, itújádé ohùn ìjalá sísun gbọ̀dọ̀ jẹ̀ èyí tó lọ geere. Làákàyè asùnjálá gbọ̀dọ̀ pé pẹ̀lú ìjáfáfá nípa ìṣèré, ifojú-fara-sòrò, iwọ̀hùn àti àmúlò idánudúró. Àwọn ọ̀nà wònyí pẹ̀lú ilò aṣo ìṣèré asùnjálá àti ọ̀nà ìgbésẹ̀ ìṣèré rẹ̀ máa ní ní àfikún itumọ̀ afọ̀ ìjalá. Nípa báyyí, ìpegedé ìjalá tayo èyí tí a lè sòdiwọ̀n pẹ̀lú ohùn ẹ̀nu nìkan.

3.1 Ìtayo Gégé Bí Ilàna Ìṣowólò-èdè

Ìtayo ní í ṣe pẹ̀lú bí ara kan lára ihun ṣe ru sókè tàbí bó ṣe fẹ̀ ju ara ihun yòókù lọ. A gbọ̀dọ̀ rí ìṣẹ̀ litérẹ̀ṣọ̀ bí ilà kan ṣoṣo. Ṣé ilà yíi tó pọ̀n-ún ni tàbí ó wọ̀? Bí a bá wo àwọn àmúlò ìṣẹ̀lẹ̀ tàbí ìrírí akópa àti àwọn ẹ̀hun wúnrẹ̀n-èdè, a ó rí í pé, kò lè tó dọ̀gba. Ibi tí ìgbérasókè ti jẹyọ̀ ni iruké. A gbọ̀dọ̀ ṣe ifiwéra àwọn iké wònyí ni fifẹ̀ àti gíga, bí a ó bá fí àwòrán gírááfù gbe àlàyé wa lẹ̀sẹ̀ (Awóyalé, 1991). Kò ṣe é ṣe láti pín ìṣẹ̀ fún akópa, ìrírí tàbí ìṣẹ̀lẹ̀ inú afọ̀ lógbọ̀qgba. Ojú sùnnùkùn yíi ni Callow (1974, o.i.49) fí wo itayo tó fí ní:

A story in which every character was equally significant can hardly be imagined. Even the simplest story has at least a central character is more important

than others and certain events
likewise...

Bó ti wù kí ìtàn kéré mọ kò
ṣe é ṣe kí àwọn
èdá ìtàn àti ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀ ṣe pàtàkì ló
gbọ̀gbà. Ìtàn tó kéré jùlọ
gbọ̀dọ̀ ní olú-akópa èyí tó ṣe
pàtàkì jù àwọn yòókù bẹ̀ẹ̀ gégé
sì ni ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀ pẹ̀lú.

A lè ṣe igbélẹ̀wọ̀n bí àwọn èròjà tí ònkòwé ló ṣe ṣe pàtàkì sí, láti mọ̀ pàtàkì kòòkan síra wọ̀n nínú afọ̀. Bí ó tí jẹ̀ pé, ayé kò tọ̀ lẹ́ bí ọ̀pá ẹ̀bọ̀n, bẹ̀ẹ̀ ni àwọn èròjà inú afọ̀ kò dọ̀gba. Ọ̀kan-ò-jòkan àwọn àbùdá ló lè fi ọ̀diwọ̀n itayọ̀ hàn nínú afọ̀. Ijẹ̀yọ̀lẹ̀ra pẹ̀lú iwàlẹ̀ra irú àwọn àbùdá wọ̀nyí ni yóò ràn wá lẹ́wọ̀ láti mọ̀ ohun tí ònkòwé tàbí aṣafọ̀ n fèdè fọ̀ lẹ̀nà. Lára irú àwọn àbùdá wọ̀nyí ni itújàde ọ̀rọ̀ tó kí, tó sì dí, nítorí, kò ní sí àyè fún àṣe tàbí iranù. Halliday (1970) rí itayọ̀ bí ifojú-inú wo ijẹ̀yọ̀ èdà-èdè, nínú èyí tí àwọn àbùdá èdà-èdè bẹ̀ẹ̀ yóò ṣèrànwọ̀ láti rí ẹ̀ṣọ̀wọ̀ irú afọ̀ bẹ̀ẹ̀.

Ẹ̀ṣọ̀wọ̀ afọ̀ ní í ṣe pẹ̀lú ọ̀tẹ̀ igbà ijẹ̀yọ̀, kí í ṣe nípa ijẹ̀yọ̀lẹ̀ra nikan, sùgbọ̀n ipa irú ijẹ̀yọ̀lẹ̀ra àti iwàlẹ̀ra bẹ̀ẹ̀. Àlàyé atọ̀ka àpótí ajúwe ṣe pàtàkì fún àlàyé itayọ̀. Robert-Alain àti Dressler (1981) ní:

Statistical trends too
provide us with many
style marker ... (p. 41)
Àlàyé ilàṅà ẹ̀ṣàpẹ̀jùwe
onínọ̀mbà máa n jẹ̀ àfikún
àlàyé atọ̀ka ẹ̀ṣọ̀wọ̀ afọ̀...

Ìfààyẹ̀gbà ni yóò ṣàfihàn ààye tí ònkòwé tàbí aṣafọ̀ fi gba ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀, irírí tàbí akópa kan sí òmíràn. A gbọ̀dọ̀ wo ibi àti igbà ijẹ̀yọ̀ irú ọ̀diwọ̀n bẹ̀ẹ̀ ní àwòjinlẹ̀. Ìtẹ̀numọ̀ náà jẹ̀ ọ̀diwọ̀n míràn láti sòdiwọ̀n itayọ̀ afọ̀. Yorùbá ní, ẹ̀ṣu atẹ̀numọ̀ràn, kí í jóná. Ohun tí aṣafọ̀ tàbí ònkòwé ní ràn lẹ̀nu, bí kò bá dùn ún, a sì jẹ̀ pé ó dùn mọ̀ ọ̀n. Àwọn ilàṅà ọ̀diwọ̀n itayọ̀ yòókù ni: àwítúnwí, itúnjẹ̀yọ̀, igbéyọ̀síwájú àti sẹ̀yìn, àwílé àti itanilólóbó.

Ijẹ̀yọ̀ ọ̀diwọ̀n afọ̀ lábẹ̀ ẹ̀ṣọ̀rí ibátan kan náà ní a lè fi ṣàpẹ̀jùwe afọ̀. Lójú Geoffery àti Short (1981, o.i.66) kika igbà ijẹ̀yọ̀ ọ̀diwọ̀n inú afọ̀ àti ibi pàtàkì irú ijẹ̀yọ̀ bẹ̀ẹ̀ ṣe pàtàkì fún ọ̀diwọ̀n itayọ̀. Èwẹ̀, ó ṣe é ṣe kí ònkòwé tàbí aṣafọ̀ ṣàmúlò diẹ̀ tàbí púpọ̀ lára àwọn ọ̀diwọ̀n wọ̀nyí. Àwọn èyí tó ṣe pàtàkì ló yẹ láti gbé yẹ̀wò. Geoffrey àti Short (1981) ní, ká tó lè mọ̀ igbà ijẹ̀yọ̀lẹ̀ra àbùdá èdè kan, a gbọ̀dọ̀ ka irú ọ̀diwọ̀n bẹ̀ẹ̀ nínú afọ̀ àti ibi pàtàkì tó ti jẹ̀yọ̀. Wọ̀n ní ẹ̀ṣè tí igbà ijẹ̀yọ̀lẹ̀ra ṣe, èyí tí a lè sòdiwọ̀n rẹ̀ ni yóò fi ẹ̀ṣọ̀wọ̀ afọ̀ han. Geoffery àti Short (1981) ní:

If style is resounded as a function of
frequency, it seems reasonable to
suppose that style can be measured.

Bí ẹ̀ṣọ̀wọ̀ bá dúró bí iwúlò ijẹ̀yọ̀, a jẹ̀ wí pé
ó mọ̀gbọ̀n dání láti gbà pé ẹ̀ṣọ̀wọ̀ ṣe é
sòdiwọ̀n.

4.1 Itayọ̀ Ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀ Inú Orin Ọ̀dẹ̀ Fún Àṣeyẹ̀

Ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀ ní a lè tọ̀kasí bí ìtàn tó gbé afọ̀ ró, orí ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀ ní a n hun èdè lẹ́ lórí nípasẹ̀ akópa kí ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀ tó di odidi ìtàn. Oríṣíi nńkan mẹ́ta pàtàkì ni yóò gùnlẹ̀: iran, ẹ̀ṣè àti orí. A lè ní ọ̀mọ̀ abẹ̀ ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀, ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀- pàtàkì àti olú-ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀.

A pín ìṣẹ̀lẹ̀ pàtàkì inú afọ̀ ijálá Orin Qdẹ̀ Fún Àṣeyẹ̀ sí ìṣẹ̀lẹ̀ pàtàkì-pàtàkì mẹ́fà:

- i. Ìṣẹ̀lẹ̀ tó dálẹ̀ oríkì (òrìṣà, èniyàn, ẹranko àti ohun aláilẹ̀míí m̀ìràn).
- ii. Ìkíni, àdúrà, ìwúre àti ìṣipẹ̀.
- iii. Ìṣẹ̀lẹ̀ ajemóríkì Orílẹ̀ (Oníkòyí àti Olúgbòn).
- iv. Ìṣipà Ògúndijí Oyáníyí Apamqsàsè
- v. Ìṣẹ̀lẹ̀ adálórí ipẹ̀yindà- ẹ́dà tàbí ikú àti
- vi. Àṣeélẹ̀ làbò wáábá.

A ẹ̀ wòjínlẹ̀ àwọn ìṣẹ̀lẹ̀ tí a rí fàyo látinú Orin Qdẹ̀ Fún Àṣeyẹ̀ wònyí, pẹ̀lú lílo òdiwòn ifààyẹ̀gbà, iye akópa tí a Ẹ̀múlò fún ìṣẹ̀lẹ̀ kòòkan àti iye ìgbà ijẹ́yọ̀ ìṣẹ̀lẹ̀. Ó hàn dájú pé, ìṣẹ̀lẹ̀ tó jemóríkì ló gba itayọ̀. Ìṣẹ̀lẹ̀ yìí ni a rí tókasi ní (o.i. 1 - 6; 80 - 111; 137 - 145 àti 146 - 183). Àwọn asúnjálá fí ijálá kí àwọn òrìṣà, èniyàn, ẹranko àti àwọn ohun aláilẹ̀míí. Ọ̀pòlọ̀pọ̀ irírí ni àwọn Qdẹ̀ máa n ní nípa ìṣẹ́dà, ìṣesí, ìhùwásí àwọn nńkan tó yí wọn ká ní àwùjọ̀.

Ìṣẹ̀lẹ̀ tó tayọ̀ Ẹ̀kejì ni ikíni, àdúrà, ìwúre àti ìṣipẹ̀. Èyí jẹ́yọ̀ lójú ìwé 10 - 36, 36 - 50, 51 - 68 àti 73 - 80. Oríṣíí ọ̀nà sì ni èyí gbà jẹ́yọ̀. Nígba m̀ìràn, ó lẹ̀ gba ọ̀nà ẹ̀rọ bíi ọ̀fọ̀. Nígba m̀ìràn ẹ̀wẹ̀, ó lẹ̀ gba ọ̀nà ọ̀rọ̀ - ẹ̀nu lásán. Àpẹ̀ẹ́ ẹ̀múlò ìwúre/àdúrà tó gba ọ̀rọ̀ - ẹ̀nu ni:

Qmọ̀ Fáwólẹ̀, k'ára ó le o..
 Ẹ̀mí ó gùn.
 K'ará ó le, àjínde ó jẹ.
 Olórí aṣọ̀ ò ní fàya.
 Qmọ̀ l'olórí aṣọ̀ ẹ̀ni.
 (o.i.8, ilà 236 - 240)

A rí àdúrà, ẹ̀bẹ̀ àti ìṣipẹ̀ fún ẹ̀mí gígùn fún Adéyẹmọ̀ ọ̀mọ̀ 'Fáwólẹ̀. A rí àdúrà fún ilera, tí í ẹ̀ ọ̀ògùn ọ̀rọ̀; ẹ̀bẹ̀ sì ni ìwúre fún idási àwọn ọ̀mọ̀ rẹ̀ pẹ̀lú.

A lẹ̀ tọ́ka sí àmúlò àdúrà tàbí ìwúre tó gba ọ̀nà ọ̀fọ̀ pẹ̀lú. Bí àpẹ̀ẹ́

Qdúndún ò ní jẹ́ 'bí ó le è dún nílẹ̀ rẹ̀,
 tètẹ̀ ò ní jẹ́ 'bí ó tẹ̀lẹ̀ l'òdẹ̀ rẹ̀;
 dòmìrìn l'orúkọ̀ tí 'lẹ̀ í jẹ́,
 Amúnimì l'ó bí 'lẹ̀
 Mbí l'a bí yá 'lẹ̀ ọ̀nà náà t'á a sọ ọ̀ lóókọ̀;
 Qba Olódùmarè ò ní jẹ́ amúnimì
 Ó yanjú rẹ̀ tòmọ̀tòmọ̀
 Bí ènì àkàrà
 (o.i.9. ilà 237 - 244)

A rí Ẹ̀múlò àwọn ọ̀rọ̀ bí i 'Qdúndún' àti 'tètẹ̀' láti wúre. Lẹ́yìn èyí ni a Ẹ̀múlò oríkì 'ilẹ̀' bí òrìṣà tí máa n gbẹ̀ 'ni m̀ì láàyẹ̀. A rí 'Olódùmarè' bí ẹ̀ni tó káyẹ̀ àtọ̀run lówọ̀, tí gbogbo òrìṣà n bẹ̀ lábẹ̀ ìṣàkóso rẹ̀. Ídì nìyí tí a fí forúkọ̀ Ólódùmarè wúre pé, kí ilẹ̀ (amúnimì) ó má le è gbẹ̀ asúnjálá m̀ì. Ojú-ìwé m̀erínlélógóta ni òńkòwẹ̀ àti awọn asúnjálá fí gba ìṣẹ̀lẹ̀ yìí pẹ̀lú Ẹ̀múlò akópa m̀okànlá.

Lẹ́yìn èyí ni a rí itayọ̀ itàn Orílẹ̀. Èyí jẹ́yọ̀ jùlọ̀ ní ojú-ìwé 112 - 136. Lára Orílẹ̀ tí àwọn asúnjálá fí súnjálá ni: Orílẹ̀-Ẹ̀gbá, Orílẹ̀-Ìwó, Lálúpọ̀n, Ìbàdàn àti Orílẹ̀-Ìlágbedù. Bí àpẹ̀ẹ́, a rí ijálá tó dá lóri Orílẹ̀ Ìbàdàn ní (o.i. 170 ilà 683 - 690).

Ìbàdàn ọ̀jigbin
 Qmọ̀ Ajẹgbínjẹ́karakun;
 Àgbà m̀erindínlógún ni nílẹ̀, nigboro Ìbàdàn,
 Awé ojú irú ẹ̀ni wònyí náà ni.
 Ayùnrẹ̀ tí m̀bẹ̀ l'ògbà ọ̀jẹ̀
 Díẹ̀ sun 'ṣu Baba Délẹ̀ ni:

Ìṣu oríbiró l'a gbin síbè;
Òkè Ìrèfin l'a kọ gbè mákòdà n'lé Ìbàdàn.
Ègbéjodá la fi tẹ̀lú Ìbàdàn ...

Oríkí Orílẹ̀ Ìbàdàn yíi fi yéwa pé, àwọn ìjòyè m̀̀rindínlógún ló wà nigboro Ìbàdàn; àti pé, àjodá ni ilú Ìbàdàn jẹ. Ojú-ìwé m̀̀rindínlógún ni àwọn asùnjálá fi gba ìṣẹ̀lẹ̀ yíi, Orílẹ̀ Ìkòyí ni ó ní ifaàyègbà tó tayọ pẹ̀lú akópa kan. A rí àfihàn Orílẹ̀ Oníkòyí ní (o.i. 112 ilà 1189 – 1196).

Qmọ Apóyapó,
Qmọ Qfáyófà,
Qmọ Qrunrórùn,
Èrò Ìkòyí-qmọ ẹ̀rù ofà:
Èrò Ìkòyí 'm' adílẹ̀ kíkú ó toódé,
Nwọn wá n̄wí o ò,
B'ógun bá dejú pátápátá ẹ maa,
F'awo hàn f'òbínrín
Abenunumúbí abẹ ...

A rí iran Oníkòyí bí Ológun; Bẹ̀ẹ̀ ni a sì rí àṣiṣe tí iran Oníkòyí ṣe láti fawo hàn f'òbínrín pẹ̀lú.

Ìṣẹ̀lẹ̀ kẹ̀rín ni ìṣípá Ògúndijí Qyáníyí apamòsàsè. Èyí tó jẹyọ ní (o.i. 117 – 136). Yorùbá bọ, wọn ní ibi tí a bá ti n̄ sọdún Ìlasamòjà, ibẹ̀ náà ni a ti n̄ sọdún múláwá. Àwọn Qdẹ̀ a maa rántí akoni ara wọn tó ti papòdà. Gégé bí ọkan lára orò Qdẹ̀, àwọn Qdẹ̀ tàbí asùnjálá kí í kọyán àyẹ́sì àti àyẹ̀wò ìṣẹ̀ Qdẹ̀ tó papòdà kéré rará. Àgbà Qdẹ̀ kan ni asùnjálá kan fi ìjálá tirẹ̀ perí nínú Orin Qdẹ̀ Fún Àṣeyẹ. Gbogbo àwọn ohun èlò àgbà Qdẹ̀ yíi ni wọn ṣàfihàn níbi ipà Qdẹ̀ yíi. Àwọn Qdẹ̀ gbà pé ìgbà yíi ni Qdẹ̀ tó papòdà, tó le è rímú mí lájùlẹ̀ ọ̀run, lágbo àwọn Qdẹ̀ ọ̀run.

Níjọ́ tí gbẹ́rí Qdẹ̀ bá wọ 'nú agbọn
l'ó d'ẹ̀hìn ọ̀dàn.
T'Ògúndijí wọ 'nú agbọn, ó bọ ẹ̀ṣẹ̀hìn odi
(o.i. 123 – 124, 211 – 219)

Ìṣẹ̀lẹ̀ karùn ún dá lórí ìjálá tó ṣàfihàn ọ̀rọ̀ nípa ikú/ ipẹ̀yìndà. Ìjálá yíi jẹyọ ní ojú iwé 7 – 10. Akópa kan ló sùnjálá lórí ìṣẹ̀lẹ̀ yíi. Asùnjálá ṣàfihàn ikú bí ọ̀pín gbogbo ẹ̀dà aláàyè gbogbo. Ká gbọn bí Ifá; m̀̀ràn bí Ọ̀pẹ̀lẹ̀, a ó kú. A ó lọ ọ̀run lọ jábọ̀ ohun a gbélé ayé ṣe. Èyí fi àwọn asùnjálá hàn bí ẹ̀ni tó maa ní ro ẹ̀yìn ọ̀rọ̀. Wọn gbà pé, ẹ̀yìn lójù. Asùnjálá fi ikú hàn bí alágbára ikẹ̀yìn lórí ẹ̀dà.

... kò s'enia tí nagunnagun ikú kò
lè nà, kò s'ènià tí irú ẹ̀ni ò lè tú ni
aṣọ, kò s'enia tí oko 'ra 'ẹ̀ di ìgbòrò.
Pípẹ̀ ni o pẹ̀ ọ̀rùn ó wọ ọ̀pẹ̀, Àkùkọ
yio kọ lẹ̀hìn ọ̀kùnrin, awo lọ, Bí tí
ní kọ lẹ̀yìn ọ̀kùnrin bẹ̀ẹ̀ ní tún
ńkọ lẹ̀hìn obínrin, kò s'eni tí a a
b'ará ọ̀run tan nínú wa. Bí a ti wulẹ̀
a rìn rìn rìn tó, Ẹ̀hìn l'èkìtì idí í gbé,
bí a ti wulẹ̀ á kọ oògùn tó, ẹ̀ kú irọ̀
jú! ní í kẹ̀yìn “Ẹ̀ kú ewu” ...
(o.i.9, ilà 258 – 269)

A rí ikú bí ọ̀pín ẹ̀dà láyé (Ọ̀kùnrin àti Obínrin) kò sí bí èniyàn sì ti ní n̄nkan (ọ̀lá, owó, oògùn, ìmọ̀ àti ìmọ̀) tó, ikú ni yóò já olúwa rẹ̀ ní tànmọ̀ ọ̀.

Ìṣẹ̀lẹ̀ tó gba itayọ kẹ̀yìn nínú Orin Qdẹ̀ Fún Àṣeyẹ̀ ni “Àṣeélé lẹ̀bọ̀ wáábá” Ìṣẹ̀lẹ̀ yíi jẹyọ lójú-ìwé 69 – 72. Ojú-ìwé m̀̀eta ni a fi gba ìṣẹ̀lẹ̀ yíi. Ọ̀kọ̀rín méjì ló sì sùnjálá yíi. Àwọn asùnjálá ṣàfihàn rẹ̀ pé, ẹ̀ni tó bá dami tútù síwájú, yóò tẹ̀lẹ̀ tútù pẹ̀lú. Ìjálá níbi ẹ̀ésú dídá àti

àjọ kíkó ni àwọn asùnjálá fí sọrí ìjálá yí. Ìṣẹ̀lẹ̀ yí mú kó yéni pé eni tí kò ẹ̀ sẹ̀ síbikan, tó ń jẹ̀ níbẹ̀ 'olẹ̀' ni. Ohun tí èniyàn bá ẹ̀, ló ń jẹ̀. Asùnjálá ní:

Ẹ̀ n'tí ọ̀ kọ̀ àkùrò, ọ̀mọ
Fáwólé, t'ó ń j'iyán,
òsán, nwọn rójú olẹ̀
nwọn ọ̀ mú u ni...
Akéésú má dá arungbọ̀n olẹ̀ ni ...
(o.i. 69, 1 – 9).

Àlàyé Ìjẹyọ Ìtayọ afọ̀ yí ni a ẹ̀sàfihàn iwàlera rẹ̀ pẹ̀lú àpótí itọ̀ka àwòrán yí:

S/N	Ìṣẹ̀lẹ̀	Iye ojú -iwé	Iye Akópa
1.	Ìṣẹ̀lẹ̀ ajemóríkí (Olódumare, òrìṣà, èniyàn, ẹ̀ranko àti ohun aláilẹ̀míí	78	28
2.	Ìkínì, àdúrà, iwúre àti ìṣipẹ̀	64	11
3.	Ìtàn tàbí oríkí-orílẹ̀	21	1
4.	Ìṣípà Ògúndìjì Qyáníyì Apamósàṣe	19	1
5.	Ìṣẹ̀lẹ̀ lórí ipẹ̀yìndà tàbí ikú	3	1
6.	Àṣeélẹ̀- làbò- wáábá	3	2

Ìṣẹ̀lẹ̀ ajemóríkí gba ìtayọ̀ pẹ̀lú ojú iwé méjìdínlógórin àti akópa méjìdínlógbọ̀n. Ìṣẹ̀lẹ̀ ajemó iwúre gba ojú-iwé mérénlélógóta pẹ̀lú akópa mọ̀kànlá. Ìṣẹ̀lẹ̀ Oríkí gba ojú-iwé mọ̀kànlélógún pẹ̀lú akópa kan. Ìṣẹ̀lẹ̀ tó dá lórí ìṣípà Ògúndìjì gba ojú iwé mọ̀kàndílógún pẹ̀lú akópa kan. Ìṣẹ̀lẹ̀ tó dá lórí ipapòdà-ẹ̀dà gba ojú-iwé mẹ̀ta- ààbò pẹ̀lú akópa kan, nígbà tí Ìṣẹ̀lẹ̀ àṣeélẹ̀- làbò- wáábá gba

ojú -iwé mẹ̀ta pẹ̀lú akópa méjì.

Àfihàn àwọn ìjẹyọ Oríkí wọ̀nyí fí Yorùbá hàn bí eni tó fí àyíká sí ikáwọ̀ àti Ìṣàkóso wọ̀n. Kò sí ohun tí wọ̀n kò ní orúkọ fún. Wọ̀n mọ̀ àṣírí ohun gbogbo tó wà láyíká wọ̀n. Pàtàkì ìjẹyọ ìtayọ̀ Oríkí fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé 'òpó' tàbí 'owọ̀n' tó gbé afọ̀ alohùn Yorùbá ró ni Oríkí jẹ̀.

Ilàna Ìṣowólò-èdè ẹ̀gbẹ̀ lẹ̀yìn iwọ̀ye àwọn ọ̀mọ̀ràn ìṣaájú nípa ewi alohùn pé, Oríkí àti Orílẹ̀ ló máa ń lékè júlọ̀ nínú ewi afọ̀ alohùn Yorùbá. Qlájubù (1981) ní:

The Oríkí is thus the greatest and largest store-house of the verbal materials for the composition of Yorùbá oral poetry... (p.79)

Oríkí ló pọ̀ júlọ̀ nínú àwọn èròjà alohùn fún akójọ ewi alohùn Yorùbá...

Afikún àtọ̀wọ̀dá Orílẹ̀, yàtò sí bó ẹ̀ wà látirandéran jẹ̀ ariwo òfifò àgbàrá lásán. Lédè Qlábímtàn (1981, o.i.13), ó jẹ̀ 'great noise of an empty barrel'. Àwọn asùnjálá gbàgbọ̀ pé, oríkí orílẹ̀ kò gbodò jẹ̀ àdàlù. Ìdì nìyí tí Qlábímtàn (1981) fí ní:

The ìjálá artists believe that the oríkí orílẹ̀ texts should be prescribed undisturbed as they have been for generation and should be handed down intact by each succeeding

generation... (p.13)

Àwọn asùnjálá gbàgbó pé afò
oríki orílẹ̀ gbòdò wà ní ògidì
nítorí pé àjogúnba iran kan sí
èkejì ní ...

Ìdí niyí tí Babalólá (1966, o.i.79) fi ní, oríki àti orílẹ̀ ọlọ
danni, ilú, ẹranko, igi àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ gbòdò dá ẹ̀káká lẹ̀nú aṣafò ijálá.

4.2 Ìtayo Ọ̀nà-èdè Inú Orin Ọ̀dẹ̀ Fún Àṣeyẹ

Nínú àwọn èròjà tó jẹ̀ ààrò mẹ̀ta tí kì í dọ̀bẹ̀ nù fún iṣẹ̀ lítírésẹ̀:
akópa, iṣẹ̀lẹ̀ àti èdè, ilò-èdè ni èròjà afojúrí tó ń fún iṣẹ̀ aláwòmọ̀-
lítírésẹ̀ ní itumọ̀ tó yẹ. Ilò-èdè sì ní ó fẹ̀rẹ̀ jẹ̀ pàtàkì jùlọ̀ nínú àwọn
èròjà mètẹ̀tẹ̀ta wònyí nítorí nípasẹ̀ ilò-èdè ni a fi ń mọ̀ èrò-ọ̀kàn
ònkòwé.

Àwọn ìjẹyọ ọ̀nà-èdè inú Orin Ọ̀dẹ̀ Fún Àṣeyẹ̀ ni àwítúnwí,
àfiwé, ifohun pèèyàn, ifòròdàrà, àwòrán-inú, àkànlò-èdè àti òwè. Ilò
àwítúnwí ló gba ìtayo jù lọ. Àwítúnwí onírúurú ló jẹyọ̀ nínú afò náà.
A rí àwítúnwí lónà sàń án. Gbogbo ọ̀rọ̀ ní a maa ń tún gbé jáde láisí
àyípadà kankan bó ti wù kó mọ̀. Èyí wọ̀pọ̀-jù lọ nínú orin, ó sì tún jẹyọ̀
diẹ̀ nílàna ewì.

Ìṣòrí àwítúnwí kejì tó jẹyọ̀ nínú afò yí ní àwítúnwí ọ̀nà ẹ̀rọ.
Èyí ń wáyé láìjẹ̀ pé a tún ọ̀rọ̀ kan náà wí. Àmújáde itumọ̀ àwítúnwí
yí maa ń jẹ̀ bí àwítúnwí èrò. Bí àpẹ̀rẹ̀.

- (1) Ògún ó má f'irin sòńsò rẹ̀
gún gbogbo nyín porogodo.
Àrìrà ò ní í – f'edun rẹ̀ kàn yín
Ọ̀balúayé ò ní í- kọ nyín nílà

È ti kọ̀là lẹ̀ẹ̀kan. (o.i 2, ilà 8-11)

- (ii) Ìwà rẹ̀ ò ní bàjẹ̀ l'ọ́jú Olódùmarè
Ìwà rẹ̀ ò ní bàjẹ̀ l'ọ́jú Yááràbí
(o.i.15, ilà 441 àti 442)

- (iii) Gbogbo wa l'a ó kú
Gbogbo wa l'a ó lọ s'alède ọ̀run
(o.i. 26, ilà 270 àti 271)

Ìṣẹ̀ àwítúnwí yí fidí rẹ̀ múlẹ̀ pé, Yorùbá a maa pààrò ọ̀rọ̀ pẹ̀lú
òmiràn láti mú itumọ̀ kan náà jade. Lónà mìíràn, a fi ń mọ̀ bí
asùnjálá ẹ̀ pegedé sí pẹ̀lú imèdè àwọn ọ̀rọ̀ ifijààrò. Àmúlò àwítúnwí
yí ló ń fún ewì ní ẹ̀wà àti ẹ̀wù lójú àwọn òhńwòran.

Nínú àpẹ̀rẹ̀ àkókọ̀ ohun tí asùnjálá ń rán lẹ̀nu lemọ̀lemọ̀ ní
pé, a ò ní ríjà Ògún. Ògún a má a fi irin àti ẹ̀dun já. Ọ̀balúayé ní
asùnjálá fi sípò Ògún. Òrìṣà mìíràn ní Ọ̀balúayé (Ẹ̀sànpònná). Ohun tí
asùnjálá ń ẹ̀ àwítúnwí rẹ̀ nínú àpẹ̀rẹ̀ kejì ní pé, a kò ní ẹ̀ Ọ̀lọ̀run-
Ọ̀ba. Ó pààrò 'Olódùmarè' pẹ̀lú 'Yááràbí'. Nínú àpẹ̀rẹ̀ kẹ̀ta ẹ̀wẹ̀,
ohun tí asùnjálá ń ẹ̀ àwítúnwí fún ní pé, kò sẹ̀nì tí kò ní kú. Lẹ̀yìn ayé,
ọ̀run nibi ìṣípòpadà sí.

Àwítúnwí sàń-án tàbí àwítúnwí kíkún ní a lè tọ̀kasí pẹ̀lú àwọn
àpẹ̀rẹ̀ wònyí:

- (I) Èhìn t'ẹ̀ fi sílẹ̀ yíò dára ní
Èhìn t'ẹ̀ fi sílẹ̀ yíò dára ní
(o.i.23, ilà 182 àti 183)
- (ii) Olóyè Ọ̀ba ò mo kí ọ̀
Olóyè Ọ̀ba ò mo kí ọ̀

Olóyè Qba ò mo kí ọ
(o.i. 61, ilà 1 - 3)

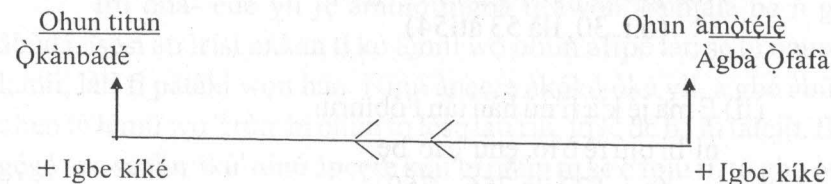
A ṣàkíyèsí pé, ohun kan náà láísí iyàtò nì asùnjálá n gbé jáde. A rí iwúlò ìsòrí àwítúnwí yìí bí ibi ìgúnlẹ̀-èrò asùnjálá (èrò kan sí èkejì). Lònà mìíràn asùnjálá maa n ṣàmúlò àwítúnwí yìí láti peni sí àkíyèsí nípa nnkan. Èyí lè jẹ́ láti ṣe amí sí asùnjálá mìíràn láti gbà á lẹnu rẹ́ tàbí amí sí àwọn òhàwòran láti kópa kan nínú afọ́. A tún rí àmúlò àwítúnwí yìí bi ọ̀nà ìmíkanlẹ̀: láti faàyè sílẹ̀ fún ìgbétómì àti ìmísínú-mísíta fún alááfíà ara asùnjálá, níwọn ìgbà tí afọ́ ti jẹ́ ajẹmálohùn. Àwítúnwí lè jẹ́ ifaramọ́ tàbí àtakò ohun kan tàbí èrò kan.

A rí àwítúnwí ẹyọ-òrọ́, mọ́fíimù, ìlajì-ilà, awẹ- gbólóhùn, ọ̀rọ́-orúkọ, ọ̀rọ́ - arọ̀pò-orúkọ/afarajórúkọ, gbólóhùn àti àwítúnwí ipín-afọ́. A rí àpẹẹrẹ́ ìjẹyọ àwítúnwí ọ̀rọ́-orúkọ, ẹyán àti àpòlà-orúkọ nínú àpẹẹrẹ́ yìí:

{	Qmọ	{	Arílégbọ́lọ́jà	{	omọ Gbàdàmọ́ṣí
	Qmọ		Arílégbọ́lọ́jà		Méje
	Qmọ		Arílégbọ́lọ́jà		Mẹfà
	Qmọ		Arílégbọ́lọ́jà		mẹ́rindínlógún
	OR OR APOR		EY EY APOR		(o.i.61, ilà 11-15)

Àfiwé ló jẹyọ tẹlẹ̀ èyí. Ọ̀nà méjì lèyí gbà jẹyọ: àfiwé (tààrà àti ẹlẹ́lọ́) . Èyí jẹyọ lònà márùndínlógóta. Ìjẹyọ àfiwé tààrà wáyé nígbà tí a bá gbé àbùdá ohun àmòtẹ́lẹ̀ wọ ohun titun pẹ̀lú irànlówọ́ mọ́ fíimù onígboyé (bí /bí i, kéré sí, jù àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ) . Mọ́fíimù onígboyé wònyí ni yòò ṣe òdiwọ̀n ohun àfiwéra (àmòtẹ́lẹ̀ àti ohun

titun) A ó má a wo ohun titun lábé ohun àmòtẹ́lẹ̀. Ojúunú lá ó fí fí ṣe èyí. A gbòdò mọ́ àbùdá ohun titun, kí a tó lè fí wé ohun àmòtẹ́lẹ̀. Bí àpẹẹrẹ́ 'Òkànbádé Akígbemọ̀rù bí àgbà Ọ̀fàfà' (o.i.180, ilà 976).

Àbùdá igbe ni a gbé láti ara Ọ̀fàfà pẹ̀lú mọ́fíimù onígboyé (bí), wọ́ 'Òkànbádé' òdiwọ̀n iṣẹ́ ẹ́ dẹ́dẹ́ ni mọ́fíimù onígboyé yìí ṣe bí Ọ̀fàfà tí í kẹ́ gan an. Kò ju igbe rẹ́ tàbí dín sí igbe rẹ́ ní kíké.

Ní dà kejì ẹ̀wẹ́, àfiwé ẹlẹ́lọ́ jẹ́ òdikejì àfiwé tààrà. Èyí n wáyé nígbà tí a gbé ohun titun pamọ́, tí a gbé ohun àmòtẹ́lẹ̀ jáde. Ohun àmòtẹ́lẹ̀ tí a mọ́ ni a ó gbé orúkọ, àbùdá, ìhùwàsí tàbí ìrísí rẹ́ wọ ohun titun. A kò lè mọ́ àbùdá ohun àfiwé nígbà mìíràn. Ìjẹyọ àpẹẹrẹ́ yìí wáyé ní ojú-ìwé 110, ilà 1133. 'Láálá yọ́ lókè bí a gbé n sawo'. 'Omọ́bọ́kọ́rẹ́' (asùnjálá gbé e pamọ́) ni a ṣe àfiwé ẹlẹ́lọ́ fún pẹ̀lú 'Láálá'. A kò mọ́ 'Omọ́bọ́kọ́rẹ́' 'Láálá' ni aṣafọ́ gbé síwájú wa (tó gbé jade). A nílò ìmọ́ nípa 'Omọ́bọ́kọ́rẹ́' (ohun àmòtẹ́lẹ̀) ká tó lè ṣàbùdá àfiwé rẹ́ pẹ̀lú 'Láálá'. Àfiwé n wáyé nítorí ayé dá lóri iyapa nínú ìrẹ̀pọ́ (Unity in diversity).

Ọ̀nà - èdè tó tayọ mìíràn ni ilò-òwe. Yorùbá bọ́, wọn ní, kókó lẹ̀mú igi, òwe lẹ̀mú ọ̀rọ́. Yorùbá a maa lo òwe láti fí ìrírí, ogbón, ìmọ́ àti òye wọn hàn. Ọ̀rọ́ tó díjù, tó ṣeni lójú sùnnùkùn, tó takókó, òwe ni Yorùbá fí í yanjú rẹ́. Ìdí niyí tí Yorùbá fí maa n wí pé "Òwe lẹ̀ṣin ọ̀rọ́, ọ̀rọ́ lẹ̀ṣin òwe; bọ̀rọ́ bá sọ̀nù, òwe la fí í wá a". Ọ̀nà méjìdínlógún ọ̀tọ̀tọ́ ni àwọn asùnjálá gbà ṣàfihàn òwe. Ọ̀kọ̀ọ̀kan ilò òwe wònyí ló

ni isẹ́ tó n ẹ́. Ẹ́ lánídíí obínrin kí í jẹ́ Kúmólú. Bí àpẹ̀ẹ̀rẹ́:

(i) Ètè ò sí mọ́ ehin d'ìṣáná
Ètè ò sí mọ́ orí d'àpólà Igi
Àtàn pààkò ò sí mọ́ ọwọ́ dilagbà
(o.i. 30, ilà 53 àti 54)

(ii) Ẹ́ má jẹ́ k'á fí nù hàn tán f'óbínrin
ní 'bì ojú rẹ́ ò tó, ẹ́nu 'ẹ́ tó 'bẹ́.
(o.i. 172 ilà 756 – 759)

Nínú àpẹ̀ẹ̀rẹ́ àkókó òkè yíí, ó n fí pàtàkì nńkan hàn àti àìsì irú nńkan bẹ́; bí yóò ẹ́ ọ́fílẹ́. Nínú àpẹ̀ẹ̀rẹ́ kejì, asùnjálá fí pàtàkì òwe hàn: èrò Yorùbá nípa àfihàn ayé (Obínrin). Òwe yíí n Ẹ́ fihàn ọkúnrin tó n fí gbogbo inú hàn tán f'óbínrin bí 'ẹ́ni tí kò gbọ́n'. Ídì nìyí tí Yorùbá fí má a n wí pé obínrin ò ní gògón gò tí à á kórò sí.

Ọ̀nà - èdè tó tún gba itàyo nínú Orin Qdẹ́ Fún Àṣeyẹ́ ní ifohunpèèyàn. Ọ̀nà mẹ́rinlá ọ̀tọ̀tọ́ ní àwọn asùnjálá tí sàmúlò ọ̀nà-èdè yíí nínú Orin Qdẹ́ Fún Àṣeyẹ́. Díẹ́ nínú irú àpẹ̀ẹ̀rẹ́ ọ̀nà-èdè yíí nìwọ̀nyí:

(i.) Dùgbèdugbẹ́ ní ẹ́ gi àdàrò,
Àrùn tí n wá ọ́ í bọ́ n 'lé
Àwọn ó máa rọ́ lẹ́hin odi ní
(o.i. 42 ilà 86 – 89)

(ii.) Bí ikú bá wọ́ 'lé ikú ò m'ẹ́nikan
Ikú ò gbọ́ 'mọ́dé, l'eléyi',
Kò gbọ́ Dákun!
(o.i. 27 ilà 310 – 312)

(iii) Erin kọ́ kiti kan bàrà,
Ó ní Kújọ́yí padà lẹ́hin 'un erin

Baba l'óun ò ní í padà lẹ́hin 'wọ́ erin
(o.i. 167 ilà 610 – 612) àti
(o.i. 168 ilà 624 àti 625)

Irú ọ̀nà- èdè yíí jẹ́ àmúlò nígbà tí àwọn asùnjálá bá n gbé àbùdá, isesí àti irísí nńkan tí kó lẹ́míí wọ́ ohun àfipè láti ẹ́ bí ohun tó lẹ́míí, láti fí pàtàkì wọn hàn. Nínú àpẹ̀ẹ̀rẹ́ àkókó òkè yíí, a gbé àbùdá ohun tó lẹ́míí wọ́ 'àrùn' bí ohun tó lẹ́sẹ́ láti rìn, tó lè dé bá n lálẹ́jò. Bẹ́ẹ́ gégé nì a ẹ́ fún 'ikú' nínú àpẹ̀ẹ̀rẹ́ kejì bí ohun tó ẹ́ é fọ́jú rí, tó gbọ́ ọ́rọ́; bẹ́ẹ́ nì a gbé àbùdá èniyàn wọ́ 'Erin' bí ohun tí a lè bá ní gbólóhùn pẹ́lú rẹ́ lédè tó yéni.

Ọ̀nà-èdè mǐràn tó jẹ́yo nínú Orin Qdẹ́ Fún Àṣeyẹ́ ní ifòròdàrà. Gégé bí Yorùbá tí nì ànǹàni láti fí èdè dàrà tó wù wọn, àwọn asùnjálá a máa ẹ́yí láti fí wọn hàn bí ẹ́ni tó gbédè, tó mède, tó sì lè fèdè dàrà tó wù wọn; láti buyi kún ijálá wọn. Èyí sì jẹ́ ọ̀nà tí a fí n mọ́ àrògún asùnjálá. Asùnjálá lè yan ọ́rọ́ kan tàbí isòrí-òrò, láti fí dàrà séwì. Ọ̀nà méjọ́ pàtàkì nì ọ̀nà-èdè yíí tí jẹ́ mímú ló

Orin Qdẹ́ Fún Àṣeyẹ́. Àwọn asùnjálá sì ló wọn lónà tó gbà dùn mọ́ni; pẹ́lú dídún àti dídún irú ọ́rò tí asùnjálá yàn fí dàrà bẹ́. bó ẹ́ hàn láwọn àpẹ̀ẹ̀rẹ́ wọ̀nyí:

(i) B'á ò bá mọ́ Dùgbẹ́.
A ò tí ẹ́ mọ́ dùgbẹ́ nì ná?
B'á ò mọ́ dùgbẹ́ a o mọ́ Dùgbẹ́
B'á ò mọ́ dùgbẹ́,
A ò m'ádán bí Dùgbẹ́ dùgbẹ́
Bí ádán bí tí n rọ́ lókè
(o.i. 12 ilà 329 – 334)
(o.i. 16 ilà 44 – 458)

- (ii) Qlópandà ní àdà da da da kù ada
Adá da da da kù àdà
(o.i. 82 – 83 ilà 298 – 299)

- (iii) Tòtò l'ojò ikú àwọn kòitò,
Itó l'ó ní oríjẹ omọ
K'ó máa tó gbogbo wa lenu
(O.i. 82 ilà 261 – 263)

Nínú àpẹẹrẹ àkókó asùnjálá yàn ọ̀rọ̀-orúkọ “Dùgbẹ” láàyò láti fi dára. Orúkọ àdúgbò ní ìbàdàn ni Dùgbẹ; Bẹẹ sì ni Yorùbá a máa fi ṣàkàwé ohun tó n fi. Ìdí nìyí tí asùnjálá fi wakọ ọ̀rọ̀ rẹ̀ gúnlẹ̀ sí “dùgbèdùgbẹ” (ohun tó n fi) bí Àdán tí í rọ̀ lókè. Ọ̀rọ̀ - یشه “dà” ni asùnjálá yàn láàyò ní àpẹẹrẹ kejì láti ara ọ̀rọ̀- orúkọ “Àdà” tó sì fi gbé isọrí orin Ilorin kan tí a mọ̀ sí Dadakúàdà jáde. Nínú àpẹẹrẹ kẹta èwẹ, ọ̀rọ̀-یشه ‘tó’ ni asùnjálá ṣàmúlò tó sì ṣe àtamọ̀ àfomọ̀ ibẹ̀rẹ̀ “i” mọ̀ ‘tó’ tó fi di ‘itò’ (ọ̀rọ̀-orúkọ); láti jùnmọ̀ rìn gbé àrà jáde láti ara ‘itò’. Lọpọ̀ igbà, ọ̀rọ̀ ifidára lè ní itumọ̀, tabí ṣe rẹmú pẹ̀lú ohun ti a mọ̀ tẹ̀lẹ̀. Nígbà miiran èwẹ, ó lè jẹ asùnjálá nikan nirú ọ̀rọ̀ bẹẹ yóò nítumọ̀ sí, tí kì í ṣe ọ̀rọ̀-àwùjọ̀ ni yóò múlò. Èyí fi àwọn akéwì یشه́náyé hàn bí ẹ̀ni tó lómìnira bí akéwì, láti ṣedá ọ̀rọ̀. Bí àpẹẹrẹ ‘itò’ inu àpẹẹrẹ kẹta lè jẹ ọ̀rọ̀ tí asùnjálá ṣedá láti mú èròngbà rẹ̀ jọ.

Àwòrán-inú kò gbéyìn nínú ọ̀nà-èdè tí àwọn asùnjálá fi gbé ewi wọn kalẹ̀. Ó fẹ̀rẹ̀ mọ̀ ju ọ̀nà márùn ún tí a lè rí tọ̀ka sí ní pàtàkì, ṣùgbọ̀n ààyè tí a fi gba àmúlò ọ̀nà-èdè yìí fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé kòṣéémóniì èròjà-èdè ló jẹ̀ fún àwọn asùnjálá. Lára ijẹyọ ọ̀nà - èdè yìí ni a ti rí:

- (i) l'olúkóyí bá gbéra n 'lẹ
L'ódùde

- L'óbósóde
Ó ní 'Bí a bí ni sí l'omọkùnrin wà ...
(o.i. 155 ilà 1266 – 1269)

- (ii) ... Abẹrẹ ọdẹ
S' oun náà rẹ é o?
Àwòrò ma jí èlè ...
(o.i. 118 ilà 33 – 35)

- (iii) Kújòyí w'erin dégbó Rẹfúréfú
A à rí àwọn erin lááyé;
Ìgbà tí a dé 'gbóAláwíjare
Baba ọ̀ rí àwọn erin lááyé
...Erin kọ 'kìtì kan bàrà
Ó ní Kújòyí pada lẹhin 'un erin
Baba l'oun ọ̀ ní í pada lẹhin 'wo erin
(o.i. 166 ilà 570 – 573)
àti
(o.i. 167 ilà 606 – 612)

Kedere ni àwòrán Oníkòyí tó dide bọ̀ sóde wà lóókan – àyà wa bí a ti n ka ewi náà, nínú asàyàn àpẹẹrẹ àkókó. Bẹẹ gégé ni a kò sàifojú inu máa wo àwòrán bí a ṣe n fi èròjà àti ohun èlò àgbà- ọdẹ tí a n ṣe ikópà rẹ̀ (Ògúndijí) hàn. Nínú àpẹẹrẹ kẹta èwẹ, a rí Kújòyí tó n wá erin kiri inu igbó (Rẹfúréfú, Aláwíjare). A kò sàirawòrán bí erin ti kòkiti bàrà tó n tàkurosọ pẹ̀lú Kújòyí, kó dẹyìn lẹyìn 'Òun' àti bẹẹ lọ.

Ọ̀nà - èdè tó kẹyìn nínú iwé náà ni àkànlò-èdè. Bí ó tilẹ̀ jẹ̀ pé, kì í pọ̀ kó dùn ni ọ̀nà-èdè yìí lenu àwọn asùnjálá; síbẹ̀, àlògbayì-gbèyẹ̀ ni a lo ọ̀nà-èdè yìí. Igbà márùn ún ni a rí rú ilò -èdè yìí. Àpẹẹrẹ àwọn

ibi tí a ti ṣàmúlò ọ̀nà-èdè yìí ni:

- (i.) Orí inú dẹlẹ́ fún tòde
(o.i. 17 ilà 22)
- (ii.) Orí mi wú, ojú mi ò lómi
(o.i. 22 ilà 153)
- (iii.) “Ẹ kú irọ́jú! “ni íkẹ́hìn “Ẹ kú ewú”
(o. i. 9, ilà 269)

Láwọ̀n àpẹ̀rẹ̀ wọ̀nyí, itumọ̀ àwọ̀n ọ̀nà-èdè tí àwọ̀n asùnjálá múlò tayọ ogbón ọ̀pẹ̀ ènìyàn. Àpẹ̀rẹ̀ àkókó n sọrọ̀ nípa àyànmọ̀ “kádàrá”. Orí inú yìí ló n ran orí tòde lẹ́wọ̀, láti ẹ̀ rere nílẹ̀ -ayé. Àpẹ̀rẹ̀ kejì kò tùmọ̀ sí pé orí tóbi, bíkòṣe pé orí yá. Nínú àpẹ̀rẹ̀ kẹ́ta bákan náà, asùnjálá n ẓáfihàn igbà ibi ènìyàn, tí à n kí ni 'kú ewu ọ̀mọ̀' àti igbà ìkẹ́yìn (ipapòdà/ ikú) èdà tí a fí wé “ẹ kú irọ́jú” Àlàyẹ àtẹ̀ atọ́ka ipowólérá itayọ àkànlò- èdè Orin Qdẹ́ Fún Àṣeyẹ̀ ni a lẹ̀ fihàn bá yìí.

S/N	Ọ̀nà - Èdè Àwòrán-inú	Igbà - Ijẹ́yọ
1.	Àwítúnwí	
	(i) Èrò	28
	(ii) Gbólóhùn	67
	(iii) Àpólà- ọ̀rọ̀	32
	(iv) Ọ̀rọ̀	20
	Àròpọ̀	147
2.	Àfíwé	
	(i) Táàrà	48
	(ii) Èlẹ́lọ́	7
	Àròpọ̀	55
3.	Òwẹ	28
4.	Ìfòhunpẹ̀yàn	14
5.	Ìfòrọ́dàrà	8
6.	Ìfòrọ́yàwòrán	5
7.	Àkànlò-èdè	5

Nípasẹ̀ àwòrán ajúwe òkè yìí, o hàn gbangba pé àwítúnwí ni ọ̀nà - èdè tó gba itayọ, nígbà tí àfíwé, òwẹ, ifohunpẹ̀yàn, ifòrọ́dàrà, ifòrọ́yàwòrán, àti àkànlò-èdè sì powọ̀ lé e bó ẹ̀ jẹ́yọ nínú itọ́ka

àwòrán òkè yìí. **5.1** Ìkádíí

A ti ṣàgbéyèwò itayọ ajemáfọ̀ ijálá pẹ̀lú fifi Orin Qdẹ́ Fún Àṣeyẹ̀ ẹ̀ àtẹ̀gùn. A ẓàkíyẹ́sí pé oríkì ajẹmọ̀ ènìyàn ló máa n gba itayọ یشه́lẹ̀ tí ijálá má n dále. Èyí gbàrùkù ti àgbékalẹ̀ èrò یشه́ájú pé, oríkì ló máa n kún inú afọ̀ alohùn jùlọ. Àwọ̀n èrò یشه́ájú wọ̀nyí wáyé nípasẹ̀ iwọ̀ye tàbí àfọ́júsùn wọ̀n; nítorí àgbékalẹ̀ iwọ̀ye wọ̀nyí kò gùnlẹ̀ tíọ̀rì kan pàtó fún irú èrò bẹ́ẹ̀. Pẹ̀lú àmúlò ilàna ìṣowólò-èdè, à fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé, oríkì ajẹmọ̀-ènìyàn ló máa n gba itayọ nínú ewi alohùn Yorùbá, pàápàá ijálá.

Ọ̀nà-èdè tó máa n gba itayọ ni àwítúnwí. Èyí rí bẹ́ẹ̀ nítorí ilàna ewi alohùn tí ijálá máa n jẹ. Ifàayẹ̀gbà àti ijẹ́yọ àwọ̀n àbùdá afọ̀ wọ̀nyí ni ọ̀diwọ̀n tí a múlò láti jábọ̀ iwádíí yìí. A lẹ̀ ẓàpẹ̀júwe afọ̀ ajẹmọ́jálá bí èyí tí a ti n rí ijẹ́yọ itayọ oríkì àti àwítúnwí pẹ̀lú ilàna ijẹ́yọ oríṣíiríṣíi ọ̀nà. Iṣẹ̀ iwadíí yìí jẹ́ ká mọ̀ pé kò sí یشه́lẹ̀ àwùjọ̀ tí ewi alohùn (pàápàá ijálá tísẹ̀ yìí fí ẓàtẹ̀gùn) kò lẹ̀ fí lẹ̀ fí ẹ̀ ẓàkòónú.

Àwọn Ìwé Ìtókasi

- Ajibádé, G. (2012). The Yorùbá oral artist and their use of word (òrò). níńú A. Adéjùmò (Ed.), Yorùbá. Jónà ẹgbé onímò èdè Yorùbá. (Vol.7. No.1. o.i.30 - 62). Ìbàdàn: Hakolad Prints.
- Àjàdí, G. (1997). Ògúndáre Fọ́yánmu's ìbà Olódùmarè: A stylo-rhetorical analysis. Nínú A. Lawal (Ed.), Stylistics in theory and practice. (o.i.205 - 208). Ìlọ́rín: A paragon Book.
- Àjàyí, B. (1995). Qfọ (The Yorùbá incantations): A text linguistic analysis. A Ph.D. Thesis, submitted to the Department of linguistics and Nigerian Languages, University of Ìlọ́rín, Ìlọ́rín.
- Àjùwọ̀n, B. (1981a). *Ìrèmọ̀jé eré ị́pà ọ̀dẹ*. Ìbàdàn: University press.
- Àjùwọ̀n, B. (1981b). The ìjálá (Yorùbá) poet. Nínú A. Uchegbulam, A. Garba & R. Amadi – Tshiwala (Eds.) *Oral poetry in Nigeria* (o.i.196 – 208). Lagos: Emacon Print Ltd.
- Alan, D. & Fabb, N. (1990). *Literary studies in action*. New York: Routledge.
- Awóyalé, Y. (1991). Ìfojú-ìmò-èdà-èdè ajẹmọ́-afọ wo itúpale ịṣẹ lítírẹ̀ṣọ. Nínú Láderin. *Ìwé àtìgbàdégba ẹgbé akẹ̀kọ̀ọ̀ ịjìnlẹ̀ Yorùbá* (o. i. 3-5 àti 32-36). Yunifásiti Ìlọ́rín.
- Babalọ́lá, A. (1973). *Orin ọ̀dẹ fún àṣeyẹ*. Lagos: Macmillan Nigeria Publishers Limited. (1982). The delight of ìjálá, Nínú W. Abimbólá (Ed.) Yorùbá Oral Tradition: African

- Languages and Literatures (Series No. 1.o.i.631- 676). Ilé -Ifè
- Backhtin, M. (2006). Discourse in the novel, Nínú J. Hale (Ed.) *Anthology of criticism and theory 1900-2000*. Australia, (o.i.482-510). Blackwell Publisher.
- Callow, K. (1974). *Discourse considerations in the word of God*. Michigan: Zondervan Publishing House.
- Finnegan, R. (1977). *Oral literature in Africa*. Ìbàdàn: Oxford University press.
- Geoffery, N. & Short, M. (1981). *Style in fiction: A linguistic introduction to English fictional prose*. New York: Longman.
- Giogia, D. & Kennedy, X. J. (2007). *An introduction to poetry*. New York: Longman.
- Holliday, M.A.K & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English Language*. London and New York: Longman.
- Jakobson, R. (1960). *Shifters, verbal categories and the Russian verb*. Cambridge: Mass Harvard University.
- Matterson, S. & Jones, D. (2000). *Studying Poetry*. London: Hodder Arnold.
- Lawal, A. (1997). (Ed.) *Stylistics in theory and practice*. Ìlọ́rín: Paragon Book.
- Lyons, J. (1969), *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge: University press.
- Òkẹwándé, O. (2010). Ìfojú imò Ìṣowòlò-èdè ẹ̀ itúpale *Orin ọ̀dẹ fún àṣeyẹ*. Apákan ịṣẹ̀ ikẹ̀kọ̀ọ̀gboyè M.Ee Yunifásiti Ìpínlẹ̀ Èkìtì. Adó-Èkìtì.
- Qlábímtán, A. (1982). Language and style in Qbasa's Poetry. Nínú ,

- W. Abimbólá (Ed.), Yorùbá Oral Tradition. (Ifè African Languages and Literature Series No.1. o.i. 104 – 1048). Ilé - Ifè.
- Qlájubù, O. (1981). Yorùbá oral poetry composition and performance. Nínú A.Uchegbulam, A. Garba & R. Amadi-Tshiwala (Eds.) Oral Poetry in Nigeria (o.i.75 – 85) Lagos: Emaconprint Ltd.
- Palmer, H. (1976). *English article usage and English language teaching*. New York: Routledge.
- Robert-Alain, B. & Dressler, W. (1981). *Introduction to text-linguistics*. London: Longman.